

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
“УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ”
ІНСТИТУТ ФІЛОСОФІЇ ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК

**СВІТОГЛЯД –
ФІЛОСОФІЯ –
РЕЛІГІЯ**

Збірник наукових праць

Заснований у 2011 р.

Випуск 3

За заг. редакцією д-ра філос. наук, проф. І. П. Мозгового

СУМИ
ДВНЗ “УАБС НБУ”
2012

Література

1. Колесніков В. О. Управління повсякденною діяльністю підрозділів в мирний час : підручник / В. О. Колесніков, В. О. Мазуренко, В. М. Петренко. – Суми : Слобожанщина, 2000. – 375 с.
2. Живодьор В. Ф. Пошук ідей підвищення педагогічної майстерності в умовах університету : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції “Інновації як чинник суспільного розвитку: теорія та практика” / В. Ф. Живодьор, В. О. Мазуренко, І. А. Медведєв. – Суми : Вид-во СОППО, 2010. – 104 с.
3. Живодьор В. Ф. Инновации и маркетинг в развитии современного образования // Материалы Международной научно-практической конференции “Традиции и инновации в государственном и муниципальном управлении”(2–3 ноября 2010 года) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.bforags.ru/conference/publikacii/publikacii.php>
Отримано 01.06.2012

Summary

Mazurenko Volodymyr, Logvinenko Julia. Priorities of the learning process optimization a new content of consulting and control.

In the article essence, the analysis and recommendations on effective use of the two basic forms of training: advice and control of the educational process in postgraduate education. Special attention is paid to the methods of these forms of work. Described in detail the functions of monitoring students' knowledge. Author examined learning contain characteristic figure of the teacher as a basic level of independent work of students (trainees). The author believes that this work should be the basis of the educational process. It is also eemphasized on the increasing the role of the teacher as an organizer and on direct links of positive change in higher education. Some aspect of the organization and implementation of the additional methodological and organizational measures are highlighted. The article provides solid recommendations for optimizing the learning process.

Keywords: *learning process, counseling, school, postgraduate education, staff.*

УДК 159.9

Світлана НІКОЛАЄНКО, Олександр НІКОЛАЄНКО

АНАЛІЗ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ АДАПТАЦІЇ З ПСИХІЧНИМИ СТАНАМИ ЛЮДИНИ

Стаття присвячена дослідженню взаємозв'язку адаптації людини зі станами її психіки. З'ясовуються функціональні рівні адаптації людини. Аналізується взаємозв'язок функціональних рівнів адаптації з різними видами станів психіки людини.

Ключові слова: *адаптація, рівні адаптації, стани психіки, стани свідомості, психічні стани, стани особистості.*

Постановка проблеми. Поняття адаптації – одне з основних у психологічних дослідженнях природи різних психічних явищ, оскільки

саме механізми адаптації, вироблені в процесі еволюції, забезпечують можливість існування як людського організму, так і психіки людини в умовах складного соціального середовища. Завдяки процесу адаптації досягається оптимальне функціонування всіх систем організму, збалансованість у системі “людина – середовище”, а також забезпечується потрібний стан свідомості, який створює умови для оптимальної активації, адекватної поведінки і нормальної діяльності людини як суб’єкта діяльності та суспільних відносин.

При розгляді проблем адаптації людини прийнято розрізняти три функціональних рівні цього явища: фізіологічний, психологічний і соціальний. Тому можна говорити про фізіологічну, психічну і соціальну адаптацію. Разом з тим слід підкреслити, що існують також певні фізіологічні і психічні механізми, що забезпечують процес адаптації на кожному із вказаних вище функціональних рівнях адаптації.

Вказані вище функціональні рівні адаптації взаємозалежні між собою і тісно взаємопов’язані, безпосередньо впливають один на одного та визначають інтегральну характеристику загального рівня функціонування всіх систем організму при його адаптації. Ця інтегральна характеристика являє собою досить динамічне утворення, що прийнято називати функціональним станом організму, який є одним із центральних явищ, що вивчаються у сучасній фізіології та психології людини. Без використання поняття “функціональний стан організму” не можна зрозуміти зміст такого складного явища, як адаптація.

У свою чергу, не можна зрозуміти функціональний стан організму, не розібравшись у проблемі типології станів психіки, що супроводжують діяльність людини. Тому можна говорити про те, що функціональний стан організму, пов’язаний з адаптацією, співвідноситься зі станами свідомості, станами діяльності і психічними станами, які відповідають фізіологічному, психологічному, та соціальному рівням адаптації.

Проблема взаємозв’язку функціональних рівнів адаптації з різними станами психіки людини загострюється також ще і у зв’язку з тим, що й досі психологія не має ні задовільного визначення поняття психічного стану, ні упорядкованої класифікації станів психіки людини.

Але для досягнення ефекту адаптації важливо навчитися управляти станами психіки, які супроводжують цей процес на всіх його рівнях. Для цього потрібно враховувати всю різноманітність станів психіки. У тому числі потрібно досліджувати ті стани, які є проявом дезадаптації. Це важливо для того, щоб мати можливість попереджати їх виникнення, уникати, переборювати, долати їх і в такий спосіб підвищувати загальний рівень адаптації.

Таким чином, систематизація й упорядкування всієї різноманітності психічних станів є актуальним завданням для сучасної психології.

Особливо важливим є дослідження станів психіки у зв'язку з адаптацією, тому що умови сучасного життя для більшості людей сьогодні швидко змінюються, і при цьому переважно у бік ускладнення. Це означає, що сучасна людина повинна адаптуватися до того, що з нею відбувається в перехідному суспільстві з економічною кризою, в нових умовах загального ускладнення життя.

Аналіз актуальних досліджень. Сучасне уявлення про адаптацію ґрунтується на роботах І. П. Павлова, І. М. Сеченова, П. К. Анохіна, Г. Сельє й ін. Незважаючи на наявність численних спроб пояснення феномена адаптації, визначення цього явища є досить проблематичним. Це пояснюється тим, що об'єктивно існує багато різновидностей основних проявів адаптації.

Дослідження станів психіки також мають свої ускладнення внаслідок відсутності упорядкованості їх класифікації. У психологічній літературі зустрічаються різні погляди щодо поняття “стани психіки”. Так, В. М. Бехтерев розглядає їх як “стани свідомості”, Н. Д. Левітов – як “психічні стани під час діяльності”, М. І. Єнікеев – як “стани особистості” тощо.

Важливим напрямком у дослідженні станів є дослідження психофізіологічних станів. Є. П. Ільїн вважає цей особливий вид станів такими, що пов'язані із психічними й фізіологічними структурами людини. Будь-який психічний стан людини є обумовленим її фізіологічними структурами (або стан буде викликаний фізіологічними процесами, або стан буде сприяти виникненню фізіологічних процесів). З огляду на це, підхід Є. П. Ільїна отримує особливу привабливість при розгляді психічних станів у рамках загальної проблеми адаптації, яка відбувається в основному саме під час діяльності.

Таким чином, представники різних наук, у тому числі психологічної науки, намагаються своїми дослідженнями визначити орієнтири, напрямки управління психікою людини взагалі і її станами зокрема для забезпечення адаптації у складних соціально-економічних умовах.

Мета дослідження полягає в тому, щоб проаналізувати взаємозв'язок функціональних рівнів адаптації з різними видами станів психіки людини та виділити найбільш повну класифікацію станів, які супроводжують процес адаптації під час нормального пильнування, або неспанья, тобто під час будь-якої активності людини.

Виклад основного матеріалу. У психології першим і найпоширенішим на сьогоднішній день є уявлення про стани психіки як про відносно стійкі психічні явища, що мають початок, певну тривалість існування і кінець. Загальноприйнятою є думка про стани як такі явища психіки, які відображають особливості функціонування нервової системи людини в певний відрізок часу або під час процесу адаптації [3–5].

Поняття “стан” як загальнонаукова категорія стосовно людського організму означає сукупність процесів, що відбуваються в ньому, а також ступінь розвитку й цілісності структур організму, пов’язаних зі свідомістю, діяльністю, особистістю [3].

У сучасній психології щодо станів свідомості розрізняють два різновиди станів свідомості: стан сну і стан пильнування, які можуть бути як нормальні, так і патологічні. Автори звертають увагу на можливість розгляду наявності ще одного, так званого перехідного стану від сну до пильнування [6].

Ж. Годфруа відзначає, що під час пильнування як стану, що виникає після повного пробудження від сну, може спостерігатися різний рівень активації, а отже, і здатності до адаптації. Наше сприйняття подій значною мірою змінюється протягом дня. Воно залежить від того, чи напружені ми, чи збуджені, чи знаходимося в розслабленому або майже в дрімотному стані. Таким чином, обробка інформації змінюється під час пильнування дуже суттєво, залежно від рівня активації і від готовності сприймати нові сигнали про зміни ситуації, до якої потрібно весь час пристосовуватись [2].

Д. Хебб ще в 1955 році спробував проілюструвати цю закономірність у вигляді графіка залежності між рівнем пильнування, що залежить від активації, і можливостями до адаптації. Адаптація, завдяки підвищенню активації, можлива тільки, починаючи з деякого оптимуму. Якщо активація продовжується, зростає, то, починаючи з якогось моменту, можливості адаптації знижуються. Це може відбутися, наприклад, від надмірної мотивації або внаслідок серйозного розладу почуттів [6].

Таким чином, свідомість – це надзвичайно яскрава мозаїка станів, яка відіграє більш-менш значну роль як у зовнішній, так і внутрішній рівновазі індивідів та їх адаптації.

Під час пильнування людина здійснює різні види діяльності. Ця діяльність супроводжується різними психічними станами, які також мають різне значення для адаптації.

Дослідженням психічних станів, або станів діяльності, займався Н. Д. Левітов. Він дав таке визначення психічного стану.

Психічний стан – це цілісна характеристика психічної діяльності людини за певний період часу, що показує своєрідність протікання психічних процесів у її свідомості залежно від відображення предметів і явищ дійсності, залежно від попереднього стану і від психічних властивостей особистості [5].

Розкриваючи зміст і сутність цього визначення, Н. Д. Левітов говорить, що всякий психічний стан є щось єдине, цілісне, свого роду синдром. Наприклад, стан, названий боротьбою мотивів діяльності, звичайно розглядається в рамках вольових процесів, але містить у собі

значні пізнавальні й емоційні елементи, причому всі вони не підсумовуються, а утворюють єдину інтегровану структуру, своєрідну цілісність. Автор, таким чином, звертає увагу на єдність наступних чотирьох елементів: мотивів, волі, пізнавальних процесів й емоцій.

В інших дослідженнях іноді зустрічається розподіл психічних станів на такі складові: організованість, пізнання, мотиваційні, емоційні, вольові. Вони викликаються відповідними психічними процесами і за певних умов перетворюються в психічні властивості, такі як здібності, спрямованість, темперамент і характер [6].

Досить суттєвим для певного психічного стану є те, що він тільки на якийсь час характеризує психічну діяльність, при цьому характеристика завжди підкреслює своєрідні й типові риси. Наприклад, стан стомленості і виснаженості досить своєрідний і типовий, тому його легко відрізнити від протилежного стану бадьорості й працездатності.

Спираючись на дане визначення і розуміння, Н. Д. Левітов зробив спробу класифікації психічних станів, хоча при цьому він відзначає, що ця класифікація багато в чому є умовною. На його думку, основними класами психічних станів під час діяльності є такі, наприклад, як стани особистісні й ситуативні. В особистісних станах насамперед виражаються індивідуальні властивості людини, в ситуативних – особливості ситуацій, які часто викликають у людини нехарактерні для неї реакції і дезадаптацію.

Та обставина, що психічні стани часто бувають особистісними, тобто виражають ту або іншу рису людини, не заважає визначити їх як тимчасові характеристики психічної діяльності, тобто психічні стани. Якщо, наприклад, людина схильна до афектації, афект все-таки є тимчасовим цілісним психічним станом, що у певний час починається й закінчується, але для неї є типовим, часто повторюваним. З іншого боку, адаптивність особистості як здатність до адаптації в нових, незвичних умовах так само буде сприяти більш швидкій, тимчасовій адаптації.

Як вважає Н. Д. Левітов, потрібно також розрізняти стани, які позитивно або негативно діють на людину та її адаптацію і активність під час їх виникнення. Апатія може бути прикладом негативного стану, що погіршує адаптацію, а натхнення – прикладом стану, що позитивно впливає на діяльність людини, а отже, сприяє адаптації.

На якість адаптації вказують більш або менш усвідомлені психічні стани. Наприклад, неуважність частіше буває несвідомим психічним станом, що створює проблеми в житті і в адаптації, а рішучість завжди свідома і сприяє досягненню мети, а отже – адаптації. Стомленість може мати різний рівень усвідомленості, а людина під час цього стану матиме однозначно низький рівень адаптованості і успішності.

В. А. Ганзен зі співавторами спробували запропонувати свою систематизацію психічних станів. З цією метою були відібрані і проаналізовані 187 термінів, що характеризують психічні стани людини. При проведенні аналізу цих слів враховувалося, по-перше, що людина в кожний окремий момент часу може перебувати тільки в одному стані, а їхня зміна здійснюється, як правило, у проміжну, перехідну стадію, і, по-друге, що психічні процеси, стани і властивості психіки розмежовуються за ознакою динамічності. Це означає, що психічні процеси можуть плавно переходити в психічні стани, а стани можуть перетворюватися на психічні властивості. Отже, психічні стани можуть бути наслідком психічних процесів і причиною психічних властивостей. Через це вони є суттєвим чинником адаптації [1].

Е. П. Ільїн виділяє і аналізує особливий вид станів – психофізіологічні стани, які пов'язані із психічними й фізіологічними структурами людини. Будь-який психічний стан людини обумовлений фізіологічними процесами людини (або сам стан буде викликаний фізіологічними процесами, або стан буде сприяти виникненню фізіологічних процесів). З огляду на це, підхід Е. П. Ільїна отримав особливу привабливість при розгляді психічних станів у рамках загальної проблеми адаптації, яка відбувається в основному саме під час діяльності [4].

У визначенні Е. П. Ільїним психофізіологічного стану підкреслюється, що він є причинно-обумовленим явищем, реакцією не окремої системи або органа, а реакцією процесів організму в цілому, із включенням у реагування як фізіологічних, так і психічних рівнів керування й регулювання, що належать до підструктур і сторін особистості. Тому всякий стан є як переживанням суб'єкта, так і діяльністю різних його функціональних систем. Причому він виражається не тільки в ряді психофізіологічних показників, але й у поведінці людини.

Таким чином, психофізіологічний стан може бути представлений характеристиками трьох рівнів реагування: *психічного* (переживаннями), *фізіологічного* (процесами соматичних структур організму та механізмами як окремо вегетативної, так і всієї нервової системи), *поведінкового* (вмотивованою поведінкою). У будь-якому психофізіологічному стані обов'язково повинні бути представлені всі вище означені рівні, і тільки за сукупністю показників, що відображають кожний з цих рівнів, можна зробити висновок про стан, в якому перебуває людина. Ні поведінка, ні різні психофізіологічні показники, взяті окремо, не можуть достовірно диференціювати один стан від іншого, оскільки, наприклад, збільшення частоти пульсу або зменшення часу реакції можуть спостерігатися при різних станах.

Варто звернути увагу на таке: якщо Н. Д. Левітов писав про недопущення зведення станів до переживань, то Є. П. Ільїн, навпаки,

вважає, що виключити переживання із характеристики станів буде неправильним. Саме переживання, на думку Є. П. Ільїна, займають провідне місце в діагностиці станів. Саме переживання чогось (апатії, страху, відрази, невпевненості), на думку автора, дозволяють достовірно судити про виниклі у людини психофізіологічні стани.

У сучасних дослідженнях пропонується вважати, що провідну роль в утворенні психофізіологічних станів імовірно відіграють психологічні особливості особистості. Тоді і механізми регуляції психічних станів слід шукати в самій особистості. Разом з цим, як пояснює М. І. Єнікеев, потрібно говорити і про окремі стани особистості. Він пропонує цілий ряд подібних станів, які пов'язані з виконанням не просто діяльності, а соціальної ролі як її системи і навіть сукупності тих ролей, які виконуються особистістю. Вдале виконання різноманітних соціальних функцій або ролей свідчить про можливе задоволення людини собою і інших оточуючих про неї, а отже, про адаптацію через адаптивність як комплексу психологічну особливість особистості [3].

Факти про різноманітність проявів адаптації дозволяють стверджувати, що адаптація – це, по-перше, природна властивість організму, по-друге, – це процес пристосування до умов середовища, що змінюються, суть якого полягає в досягненні одночасної рівноваги між зовнішнім середовищем і внутрішнім середовищем організму, по-третє, – це результат взаємодії в системі “людина – середовище”, по-четверте, – це мета, до якої спрямований організм, по-п'яте, – це особливий дієвий стан, який забезпечує адекватність дій, що відповідають вимогам ситуації.

У цілому виділяють два загальних підходи до розгляду феномену адаптації, як явища, що має відношення до станів. З одного боку, адаптація розглядається як властивість будь-якої живої саморегульованої системи, що забезпечує її стійкість, тобто готовність, пристосованість до змінених оновлених умов зовнішнього середовища завдяки функціонуванню психіки і прояву її потенціалу (звичайно допускається наявність для цього певного рівня розвитку адаптаційних здібностей людини як системи соціально-психологічних властивостей). З іншого боку, адаптація розглядається як динамічне утворення, як безпосередній процес пристосування до постійних змін умов зовнішнього середовища, що спричиняють зміни станів.

Про відсутність адаптації (деадаптації) свідчить виникнення кризових станів особистості. Психологічна захищеність особистості залежить від моральної структури, ієрархії цінностей, тих значень, які вона надає різним життєвим явищам. У деяких людей елементи моральної свідомості можуть бути незбалансовані, окремі моральні категорії

можуть набути статус “надцінності”, внаслідок чого й утворюються “слабкі місця” особистості. Деякі люди виявляються надзвичайно чутливі до приниження їх честі, інші – до приниження матеріальних інтересів, престижу, внутрішньогрупового статусу. У цих ситуаціях ситуативні конфлікти можуть перерости в глибокі кризові стани особистості.

На психотравмуючі обставини адаптивна особистість, як правило, реагує захисною перебудовою своїх установок. Її суб’єктивна система цінностей, як відзначає М. І. Єнікеев, направляє на нейтралізацію впливу, який травмує її психіку. Душевний безлад, викликаний психічною травмою, заміщається реорганізованою, тобто відновленою впорядкованістю. При низькій адаптивності особистості, або здатності її до адаптації, може відбуватися псевдоупорядкованість, тобто соціальне відчуження особистості, відхід у світ віртуальний або внутрішній, або в наркотичні стани. Така соціальна дезадаптація може проявитися в різних формах – таких як негативізм, а також соціальна відчуженість (аутизм). Тривалі і важкі перевантаження можуть викликати у людини стани депресії – як негативні емоційно-психічні стани, що супроводжуються пасивністю і відстороненням від будь-яких життєвих справ. У стані депресії індивід відчуває пригніченість, відчай, безперспективність свого існування. Різко падає самооцінка особистості. Весь соціум усвідомлюється як щось вороже, що протистоїть людині і протидіє її намірам; відбувається *дереалізація* – суб’єкт втрачає почуття реальності ситуації, або *деперсоналізація*, коли індивід перестає прагнути до самоутвердження і прояву здатності бути особистістю. Як приклад, одним із кризових станів особистості М. І. Єнікеев називає алкоголізм. При алкоголізмі інтереси людини і інтереси інших для неї відходять на другий план, а сам алкоголь стає сенсоутворюючим фактором поведінки. За цих умов поведінка може опускатись до імпульсивних реакцій, бо втрачає критичність [2].

Крім названих станів, в особистості, яка переживає дезадаптацію, виділяють ще пограничні психічні стани особистості, тобто такі, що свідчать про перебування психіки людини на межі між нормою і патологією. До таких станів належать: реактивні стани, неврози, акцентуації характеру, психопатоподібні стани, затримка психічного розвитку. Виділяють ще таку категорію станів особистості, як психічні стани порушеної свідомості.

Щоб говорити про високу адаптивність особистості, потрібно визначитися також стосовно її станів, які супроводжують процеси адаптації особистості до соціального середовища. Зокрема, для боротьби з негативними станами потрібно прагнути культивувати такі стани

особистості, як стани любові, радості і щастя. Сюди також слід віднести психічні стани професійної придатності, усвідомленості значущості професії і особистої значимості в ній, стани задоволеності собою в професії і в міжособистісному спілкуванні.

Велике значення має стан професійної зацікавленості, для якого є характерними усвідомлення значущості власної професійної діяльності, прагнення більше дізнатися про неї і активно діяти в її сфері, концентрація уваги на колі об'єктів, пов'язаних з даною сферою. Важливе значення для ефективності професійної діяльності на основі адаптації до професії мають також особистісні стани готовності до неї в цілому і до окремих її елементів.

Отже, аналіз різноманітних станів психіки дозволяє з'ясувати психологічне підґрунтя саморегуляції різноманітних станів психіки людини для забезпечення адаптації особистості в процесі її соціальної активності і діяльності.

Висновки. Таким чином, завдяки процесу адаптації досягається оптимальне функціонування всіх систем організму, збалансованість у системі “людина – середовище”, а також забезпечується потрібний стан свідомості, який створює умови для оптимальної активації, адекватної поведінки і нормальної діяльності людини як суб'єкта діяльності та суспільних відносин.

Необхідно розрізнити два загальних підходи до розгляду феномена адаптації. У межах першого підходу адаптація розглядається як статичне утворення, як властивість будь-якої живої саморегульованої системи, що забезпечує її стійкість, тобто готовність, пристосованість до оновлених умов зовнішнього середовища завдяки функціонуванню психіки і прояву її потенціалу. У межах іншого підходу адаптація розглядається як динамічне утворення, як безпосередній процес пристосування до постійних змін умов зовнішнього середовища.

Психічний стан – це цілісна характеристика психічної діяльності під час пильнування за певний період часу, що показує своєрідність протікання психічних процесів залежно від відображення предметів і явищ дійсності, залежно від попереднього стану і від психічних властивостей особистості. Стан може бути представлений характеристиками трьох рівнів реагування: психічного, фізіологічного і поведінкового.

Функціональний стан організму, пов'язаний з адаптацією, співвідноситься зі станами свідомості, станами діяльності і станами особистості, які відповідають фізіологічному, психологічному, та соціальному рівням адаптації. Про високу адаптивність особистості свідчать насамперед такі її стани, які забезпечують досягнення адаптації особистості до соціального середовища.

Література

1. Ганзен В. А. Системные описания в психологии ТХТ / В. А. Ганзен. – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1984. – 176 с.
 2. Годфруа Ж. Что такое психология? : в 2 т. / [пер. с франц.] ; Ж. Годфруа. – М. : Мир, 1992. – 376 с.
 3. Еникеев М. И. Общая и социальная психология / М. И. Еникеев. – М. : Норма, Инфра-М, 1999. – 624 с.
 4. Ильин Е. П. Психофизиология состояний человека / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2005. – 412 с.
 5. Левитов Н. Д. О психических состояниях человека / Н. Д. Левитов. – М. : Просвещение, 1964. – 344 с.
 6. Немов Р. С. Психология : учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений : в 3 кн. / Р. С. Немов. – 4-е изд. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. – Кн. 1 : Общие основы психологии. – 688 с.
- Отримано 01.06.2012

Summary

Nikolaienko Svitlana, Nikolaienko Alexander. Analysis of the interaction adaptation with mental state of human.

Article is devoted to the studying of connection between adaptation and states of the human psyche. We study the basic provisions of selected three functional level adaptation are interrelated with each other and closely linked. Integral characteristics of adaptation is called functional state of the body. It has a variety, which in this paper arrange some way through the analysis and systematization of mental states known in modern psychology. Through the process of adaptation is achieved optimal functioning of all body systems, balance in the “person-environment”, and provides the right state of mind, which creates conditions for optimal activation, appropriate behavior and normal human activity as a stakeholder and public relations.

Keywords: *adaptation, functional status, mental states, states of consciousness, mental states, states of the individual.*

УДК 159.955

Микола ПРОЦЕНКО

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЕМПІРИЧНОГО І ТЕОРЕТИЧНОГО РІВНІВ У НАУКОВОМУ ПІЗНАННІ

У статті обґрунтовується положення про те, що пізнавальна діяльність у сучасній науці пов'язана з органічною взаємодією теоретичного дослідження (діяльність по удосконаленню понятійного апарату мислення) і емпіричного дослідження (діяльність щодо застосування концептуальних засобів до предметів і явищ, що пізнаються).

Ключові слова: *емпіричне, теоретичне, закон, наука, теорія, мислення.*